

הדף היומי

מדרשית הדף היומי

הבית הרוחני שלך

עלון יומי ללומדי הדף היומי י"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ת"

מסכת ברכות - דף ז

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדף

האם ניתן לדעת מהו הזמן שיש כעס לפני המקום?

מבואר בגמ' לפנינו שיש כעס לפני המקום בשיעור של 'רגע' וכמבואר בשיעור זה הוא קל ומועט. ובדברי הגמ' צריכים אנו להשכיל והבין, לכאורה יש בידיעת הזמן' סתירה בדברי הברייתא, שבברייתא אחת מבואר שאין אדם יכול לשער זמן זה, מלבד בלעם הרשע שהוגדר כ'יודע דעת עליון', וביארו בו שיעוד לכוון אותה העת שיש כעס לפני המקום.

מאיך נתנו חשיבות לזמן הזה, בשלש שעות הראשונות של היום, וניתן לבדוק את הזמן המדויק ע"י כרובלת התרגול, שנעשה הוא לבן בלא פסים אדומים כלל, והרי יוכיח רבי יהושע בן לוי, שנטל תרגול כדי לבדוק את הזמן האמור, א"כ צריך להשכיל האם זמן זה נסתר וכמוס, או ידוע וניתן לבדיקה.

מחדש הבן היודע (בבניהו) ששיעור הזמן שיש כעס לפני המקום הוא רגע קט בתוך הטווח שכרובלתו של התרגול מלבינה, היינו לא כלל הזמן שרואים שכרובלת התרגול לבנה אזי יש חרון אף, אלא צריך לדעת לכוון אותו רגע קט שהוא דק עד אין נבדק, בתוך הזמן של חיורון הכרובלת, ולכוון את אותה עת ידע רק בלעם.

אלא רבי יהושע בן לוי סבר, אם חז"ל שיערו את הטווח שבו ראוי להיות חרון אף, והוא הזמן שכרובלת מחוורה, א"כ אף אם לא ידע את הרגע המדויק, אבל באותה עת כבר בדיוו יהיו מקובלים כלפי מי שאמר והיה העולם, אמנם לא יצליח לפעול את הקללה החמורה שניתן להפיק בזמן חרון אף, אבל באותה עת גם הוא זמן המסוגל לקבל את רצונו להזיק לאותו צדוקי טרדן.

מה ניתן לקלל באותה עת?

לאחר שזה עתה למדנו ששיעור הזמן של החרון אף הוא דק עד אין נבדק, ולאור חיידושו של הבניהו שזה זמן מועט בתוך הזמן המועט שכרובלת התרגול נעשית ללבן, הרי בודאי שיש לעורר את קשיית התוס' (ד"ה שאמלתה), אמנם ידע בלעם את אותה העת המסוגלת לחרון אף, אבל ניתן לקלל בזמן זה.

ותוס' ביארו, א. יכל לומר 'כלם'. ב. התחיל לקלל באותה עת, והיו דבריו נשמעים אף אח"כ. שואל רבי זלמן סורצקין זצ"ל (אזנים לתורה פרשת בלק) מה עזר לבלעם שיכל לומר 'כלם' מי אמר שכוונתו לעם ישראל. ומה הועילו תוס' בביאורם. ובביאורו הראשון מייסד שיעוד את הזמן המדויק שהקב"ה כועס על ישראל, ובזמן הזה יהיה תועלת במה שיאמר 'כלם' בלא לפרט על מי ועל מה.

וביאור זה קשה, שהרי מבואר בגמ' שאמר ר"מ שהחרון אף הוא בשעה שמכי אומות העולם ועובדים לחמה, א"כ עולה שהחרון אף הוא כולל ולא מחמת עם ישראל, אך שיש חרון אף כלפי קודשא בריך הוא יש כח של חרון אף והוא מסוכן לכלל.

(אולי היה מקום לומר, אף בלי לחדש שיש חרון אף מיוחד על עם ישראל, אלא יש שעת חרון אף כללית, הא מיהת מחמת הקושית הנזכרת הביאו תוס' את ביאורם השני, שהתחיל ואמר בשעה הידועה, ויכל לייחס את הדבר והמשאף אף לאחר אותה עת. ואלו.)

מבאר רבי זלמן סורצקין זצ"ל, מבואר בגמ' לעיל שבשעה שהקב"ה בא לבית הכנסת ולא מצא עשרה מיד הוא כועס שנאמר "מדוע באתי ואיש הקהרן ואין עונה", מעתה סדר הדברים כך הוא, ומלכי אומות העולם מעלים את החרון אף שבשעה שמניחים כתריהם ועובדים לחמה מיד יש חרון אף, עתה בא הקב"ה לבית הכנסת לשמוע את ההלל והודאה ושבח שמשבחים בניו בבית כנסיות ובתי מדרשות, ואם לא מצא עשרה מיד כועס, ועל שעה זו המכוונת כנגד ישראל ידע בלעם לכוון, וזה הנס שהיה לישראל באותה עת שהשכימו והעריבו לבית כנסיות ובתי מדרשות, וזה שאמר בלעם הרשע "מה טובו אוליך יעקב משיבתניך ישראל" ששיבח בתי כנסיות ובתי מדרשות, ושיבח את עם ישראל "הן עם כלביא יקום וכארי יתנשא" שמשכימים לחטוף מצוות, "לא ישכב עד יאכל טרף" שמקפידים על ק"ש בערב.

סיכום הדף

נושא היום: הקב"ה מתפלל כעס השינוה. משה רבינו. אברהם אבינו. לאה. התנרות ברשעים.

אמר ר"מ ר"מ בשם רבי יוסי, ושמתיהו בבית תפילתי" מנאן שהקב"ה מתפלל שהרי נאמר 'תפילתי'. ומתפלל שמידת רחמים תגבר על מידת הדין ואתנה עם בני' במידת הרחמים ולפנים משורת הדין. וכן אמר רבי שמעאל שנכנס לקודש הקודשים וראה כמחזה הנזכר שהקב"ה ביקשו שיהללו בברכה, ואמר שמידת הרחמים תגבר על מידת הדין וכו', והסכים עמו הקב"ה. והתחדש כאן שלא תהא ברכת הדיוט קלה בעיניו.

עוד אמר ר"מ בשם רבי יוסי, אין מרצים אדם בישועת כעסו ולמדנו ממה שאמר הקב"ה למשה רבינו לאחר חטא העגל, "פני ילכו והיחותר לך" היינו המתן עד שיעבור זמן הכעס. ויש כעס 'להקב"ה' כמבואר "אל זועם בכל יום" שישוער של רגעי' ואותו רגע הוא 1/58,888 משעה (א"ה בהנחה ששעה זמנית היא 60 דקות שהם 3600 שניות, אותו שיעור בהשוואה לשיטת שלנו יעלה: 0.061133 שניה), ואין אפשרות לשער אותו זמן חוץ מבלעם הרשע שנאמר "יודע דעת עליון" שחישב את הזמן ע"מ לקלל את ישראל. ואמר מוכה הנביא "עמי זכר נא מה יעץ בלעם מלך מואב למען דעת צדקות ד" וביאר ר"א, שיזכרו ישראל את ההטבה ששעה עימהם הקב"ה בימים שבלעם רצה לקללם, שלא זעם ד' באותם הימים, שאמר בלעם בלבך "מה אביא לא קבה אל ומה אזעם אל זעם ד" שיעור זעמו של הקב"ה 'רגע' ביאר רבי אבין או רבי אביוה רגע-במסירתה' כלומר כדי לומר את המילה רגע [1]. המקור, "כי רגע באפו". ו"א"י חבי כמעט רגע עד יעבור זעם". ביאר אביו זמן כעסו של הקב"ה בטווח של שלש שעות בתחילת היום בזמן שהכרובלת של התרגול

לבנה, ואין בה פסים אדומים ועומדת על רגל אחת. צדוקי הטריד את ריב"ל, נטל ריב"ל תרנגולת ורצה לבדוק ע"י הסימן הנזכר את הזמן שבו הקב"ה כועס ולקלל את הצדוקי, וכאשר הגיע אותה עת נרדם, אמר שלמד מכך שאין לעשות כן שהרי נאמר "ורחמיו על כל מעשיו" וכן "גם ענוש לצדיק לא טוב". אמר רבי מאיר בשעה שמלכי אומות העולם משתחוים לחמה, הקב"ה כועס.

עוד אמר ר"מ בשם רבי יוסי, כאשר אדם מתעורר מעט לתשובה, יותר טוב ממכה מלקות, שכנסת אמרה "אלכה ואשובה אל אישי הראשון" למרות ש"ורפה את מאהביה" וקיבלה ע"ז עונשים, בכ"ז הועיל יותר כאשר הררהה תשובה. לדעת ר"ל ההכנעה של האדם יותר טובה ממכה מלקות "תחת גערה במבין מהכות כסילי מאה".

עוד אמר ר"מ בשם רבי יוסי, ג' דברים בוקש משה רבינו מהקב"ה, וקבלם: א. תשרה שכונה על עם ישראל "בלכתך עמנו". ב. לא תשרה שכונה על הגוים "ונפלוני אני ועמך". ג. שיבאר לו וכן כלפי הרשעים יש שטוב לו ויש שרע לו. צדוק רוע לו ורשע טוב לו, הם בניו של צדקים. צדוק רוע לו ורשע רוע לו, הם בניו של רשעים. שואלת הנח' שהרי הבן נעש על עון אביו רק אם נשאר בחטא אביו, שהרי "פקד עון אבות על בניו, כלומר בניו נעשים מחמת אביהם, מצד שני נאמר "ובנים לא יומתו על אבות" כלומר לא יהיו נעשים על חטא אביהם, וביאר שנועשים על חטא אביהם רק אם מחזיקים באותו חטא, א"כ לא שייך לומר ש"צדיק ולא טוב לו" זה מחמת אביו, והרי הוא צדיק ולא מחזיק בחטא אביו. אלא צדיק שטוב לו - צדיק נמוך. ושרע לו - אינו צדיק נמוך. רשע טוב לו - רשע שאינו נמוך שמקבל כל שכרו בעולם כדי לטרודו מחיי העולם הבא. רשע רוע לו - רשע נמוך.

רבי מאיר חולק וסובר שהקב"ה לא ביאר למשה רבינו את ההנהגה במשפט בני האדם, "ותנתי לא אשך אתן ורחמתי את אשר ארחם", יש שיחוננו אותם ויש שירחנו עליהם לא לפי מידתם, אלא לפי חשבונות שמיים נסתרים.

משה רבינו ביקש "הראני את כבודך" ואמר הקב"ה "לא תוכל לראות פני", וביאר ריב"ל בסנה לא רצית לראות פני עתה שאתה רוצה אני איני רוצה. אמנם רבי שמואל בר נחמני בשם רבי יונתן סבר, שבמעמד 'הסנה' זכה משה רבינו לג' דברים, א. בזכות "ויסתר" זכה שקראו פניו. ב. בזכות "כי ירא" זכה למעלה ש"יוראו מגשת אליו". ג. בזכות "מתביט" זכה שראה תמונת ד' מאחורו.

והיסוריו את כפי ראותו את אחורו" ביאר רב חנא בר ביזנא בשם רבי שמעון חסידא, הקב"ה הראה למשה רבינו קשר של תפילין.

עוד אמר ר"מ בשם רבי יוסי, כאשר הקב"ה אומר דבר לטובה, אפילו שנעשה על תנאי לא חזר בו, שהרי בחטא העגל אמר למשה רבינו ששמעידם בעבור חטאם וידיל את זרעו של משה רבינו "למי עצום ורב ממנו", ורבינו זרעו של משה הותנה בהשמדת עם ישראל, ומשה רבינו התפלל וביטל הגזירה, ובכ"ז זרעו התרבה כמבואר בדברי הימים "רבו למעלה" ביאר רבי יוסף למעלה 60,000 נולמד גז"ש "רביה" מהנאמר ביוצאי מצרים "ורבו".

אמר ר"מ בשם רשב"י, הראשון שקראו להקב"ה 'אדוני' היה אברהם אבינו [2] ממה שנאמר לשון 'אדוני' בפסוק "במה אדע כי אירשנה". אמר רב שאף דניאל נענה בזכות אברהם אבינו שחידש מידת 'אדנות' שהרי עמד בפיילה לפני הקב"ה ואמר "האל פניו על מקדשך השמם לחמך ד" (שם אדנות) והיה צ"ל "למען", בהכרח ביקש בזכות אברהם אבינו.

עוד אמר ר"מ בשם רשב"י, אין מרצים אדם בשעת כעסו ולמדנו ממה שאמר הקב"ה למשה רבינו לאחר חטא העגל, "פני ילכו והיחותר לך" היינו המתן עד שיעבור זמן הכעס. (כפי הנזכר לעיל שלמד ר"מ מרבי יוסי.)

עוד אמר ר"מ בשם רשב"י, לשון הודאה חידשה לאה בלידת יהודה, "הפעם אודה את ד"'. ביאר ר"א 'ראובן' נקרא כך, שאמרה לאה 'ראו מה בין' בני לבן חמי, שהרי עשו מחר את בכורתו בין צדן ובכ"ז כעס על יעקב, ואילו ראובן נלקח ממנו הבכורה בכפיה וניתנה ליוסף, ובכ"ז דאג ליוסף להצילו. ביאר ר"מ רות' ע"ש שיצא ממנה דוד המלך שריוהו להקב"ה בשירות ותשבחות. המקור ששם של אדם מרס ביאר ר"א "לכו חזו מפעלות ד' אשר שם שמות בארץ, ולא יתפרש 'שמות' (שמה) אלא שמות.

עוד אמר ר"מ בשם רשב"י, אם יש הנהגה שאינה נכונה בביתו של אדם הדבר יותר קשה ממלחמת גוג ומגוג, שהרי נאמר אצל דוד המלך במעשה אבשלום, "מה רבו צרי", ואיו לבני מלחמת גוג ומגוג נאמר רק "למה רגשו גוים ולאוים יהו ריק". ביאר רבי שמעון בן אבשיב שבעמשה אבשלום אמר דוד המלך "חמומו לדוד", ולא אמר "קינה לדוד", היות ונגד עליו שימרדו משהו מבניו ביתו, וכאשר ראה שזה בנו שמח[3].

עוד אמר ר"מ בשם רשב"י, מותר להתגרות ברשעים בעולם הזה שנאמר "ושומרי תורה יתגרו בם", וכך מבואר בברייתא שאמר רבי יוחנן בריבי מתון וכו', ואם אמר משהו שהרי כתוב "אל תתחר במרעים אל תקנא בעושי עולה", ענה לו, שהאומר כך זה מי שמפחד מעבירות שבידו. והפסוק מתבאר שלא להידמות לרשעים. כמבואר "איל יקנה לבך בחטאים כי אבי בראת ד' כל היום". אמנם אמר רבי יצחק שאין להתגרות ברשע השגשג משחקת לו, שהרי זוכה בדיו, ומנצח צריו. ויהי שאלהו להתגרות הוא בדברים אישיים. אבל בנוגע לכבוד שמים מותר להתגרות. ג' בדברים לשם שמים מותר להתגרות רק בשאין השגחה משחקת לרשע. ד' אף בשעה משחקת לרשע לצדיק נמוך מותר להתגרות. ולמדנו שיש חילוק בין צדיק נמוך לשיאוני נמוך, מדבריו רב הונא, "בבלעו רשע צדיק ממנו" מצד שני כתוב "לא יאונה לצדיק כל און", אלא אם הצדיק הוא רק בהשוואה לרשע, כלומר שאינו צדיק נמוך, ואז הרשע בולעו. ואם צדיק נמוך ללא יאונה לצדיק כל און. או שיש לבאר שאם השגחה משחקת לרשע בולעו צדיק.

עוד אמר ר"מ בשם רשב"י, האוביב לא יצליחו לאדם הקובע מקום לתפילתו ממה שנאמר "ושמתי מקום לעמי לישראל וכו' ולא יסיפו בני עולה לענוות". שאל ר"ה שבפסוק הנזכר מבואר שהגויים לא יענו את ישראל, ומיך יש פסוק דומה בדברי הימים שנזכר בו שלא יכלו" את עם ישראל, וביאר שבתחילה בית המקדש הגן על עינוי לעם ישראל, וכאשר חטאו הצילים בכיליון [4].

עוד אמר ר"מ בשם רשב"י, המשמש תלמידי חכמים גדול יותר מלימוד, ממה שנאמר אלישע בן שפט "אשר יצק מים על ידי אלהיו" כתוב "יצק" היינו שימוש, ולא כתוב "למד".

הארות

[1] ביארו בפרט"ש שאלמלה, שישל לומר זמן 'כלם' לשון של כלי. או שלא התחיל באותה עת היה מדיק אף אם היה ממשין את"כ. [2] ביאור תוה"א לא היה, שמשמעותו אדון עולם כבר נזכר קודם, ואברהם אבינו חידש את שם 'אדנות'. [3] ע"י במהרש"א ח"ג, שחשב שבנו טיטב עמו מאחר שביחד בו [4] ע"י ביאור רש"י כאן. ובמהרש"א בח"א ביאור אחר.